

Проблеми створення реєстру національної бібліографії України

У рамках міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України» відбулося засідання круглого столу «Проблеми створення реєстру національної бібліографії України» (наук. кер. – В. Ю. Омельчук, д-р іст. наук, професор, зав. відділу НБУВ, І. О. Цвіркун, заст. дир. з наук. роботи Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Франка; уч. секр. – Л. С. Новосьолова, наук. співробітник НБУВ) взяли участь понад 20 осіб.

Серед присутніх були провідні спеціалісти та фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника, Національної парламентської бібліотеки України, Слов'янського педагогічного університету, Львівського національного університету ім. Івана Франка, Української академії друкарства, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького, Інституту геотехнічної механіки НАН України, Державної наукової медичної бібліотеки та ряду крупних наукових бібліотек вищих навчальних закладів.

Було розглянуто комплекс проблем, пов'язаних зі створенням реєстру національної бібліографії, формуванням системи ретроспективної національної бібліографії України як частини всесвітньої системи обліку документів. Значна частина виступів була присвячена проблемі формування єдиного інформаційного простору України, вирішенню питань з розробки національної програми ретроспективної національної бібліографії. Наголошувалося, що невирішеними питаннями залишаються матеріально-технічне забезпечення, недостатня державна підтримка розробки національного формату представлення бібліографічних даних.

Як зауважив у своїй доповіді «Проблеми створення реєстру національної бібліографії України» **В. Ю. Омельчук**, д-р іст. наук, професор, зав. відділу НБУВ, формування системи ретроспективної національної бібліографії України як частини всесвітньої системи обліку документів дозволить представити в електронній формі комплекс бібліографічних даних про вітчизнянні і закордонні до-

кументи, пов'язані з Україною і її народами за всі історичні періоди. Акцентувалося, що ми маємо чітко напрацьовану програму: рукописна, друкована, електронна україніка; завершення робіт зі створення зведеного каталогу-репертуару україномовної книги у вигляді електронних баз даних, доступних через комп'ютерну мережу, їхню публікацію у вигляді електронних (CD-ROM) або друкованих видань; створення зведених каталогів вітчизняних картографічних і нотних видань XVIII–XX ст.; бібліографічний облік вітчизняних видань образотворчого мистецтва; створення системи зведених каталогів, які враховують документи україніки, що зберігаються у фондах вітчизняних і зарубіжних бібліотек. Було зазначено, що ретроспективна національна бібліографія (РНБ) передбачає, в першу чергу, заповнення лакун в обліку традиційних об'єктів бібліографування – книг, серіальних видань, карт, нот, образотворчих видань; створення системи електронних інформаційних ресурсів РНБ; уніфікацію програмного і технологічного забезпечення для створення однакових інформаційних продуктів; ретроконверсію карткових каталогів і вітчизняних видань; формування корпоративної комп'ютерної системи електронних репертуарів і каталогів, що функціонують в інтернеті, створення розподіленого об'єднуючого банку даних РНБ; функціонування РНБ як частини міжнародних інформаційних систем – це включення України в міжнародні консорціуми бібліотек та інших бібліотечно-інформаційних установ, облік бібліографічних даних у машиночитаній формі, забезпечення закордонним користувачам доступу до ресурсів національної бібліографії України.

Н. М. Шалашна, канд. іст. наук, доцент Слов'янського педагогічного університету, («До історії створення національного бібліографічного реєстру») відзначила, що процес створення Державного реєстру національної бібліографії України завдяки плідній діяльності багатьох спеціалістів та установ знаходиться на етапі практичної реалізації. Однак теоретичні та методологічні проблеми цієї роботи продовжують залишатися актуальними, оскільки реєстр національної бібліографії виконує в суспільстві не лише інформаційні, а насамперед культурні функції. Завдання вичерпної

реєстрації всієї книжкової продукції країни має бути пов'язане насамперед із розумінням самобутності національної культури і зі свідомим бажанням зберегти її надбання. Мова йде саме про розуміння необхідності докладного опису всіх книг, незалежно від їхньої форми, що створені народом від початку його існування. Було сформульовано ряд методичних вимог, серед яких найголовнішими є обов'язкове порівняльне дослідження всіх наявних примірників видання; використання порівняльного використання видань та їхніх елементів для встановлення часу й місця друкування книги; розробка загальноприйнятих правил опису рукописної та друкованої книги; використання супровідних прикнижних матеріалів та маргіналій, якості джерел історичних відомостей про книгу.

Л. І. Саснюк, зав. красзнавчого відділу Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького, («Стан сучасної української бібліографії в Австралії: досвід та проблеми розвитку») наголосила, що вивчення видавничої діяльності еміграції дає можливість краще зрозуміти складний характер такого культурного історичного феномена як еміграція Австралії, адже одним із малодосліджених явищ в історії видавничої справи залишається діяльність української еміграції в Австралії з 1948 по 1998 рр.; важливе практичне значення має визначення реальних можливостей та форм участі української діаспори Австралії у розбудові української держави, інтенсифікації політичних, культурних та економічних зв'язків між українцями в діаспорі і в Україні.

Характеризуючи в цілому науково-методичну роботу, **В. О. Кононенко**, зав. відділу Національної парламентської бібліотеки України, зауважила, що робота з формування друкованого зведеного каталогу україномовної книги державних бібліотек та музеїв України потребує вирішення всіх проблем спільними зусиллями.

Г. М. Юхимця, зав. відділу НБУВ, канд. мистецтвознавства, («Завдання та перспективи створення української бібліографії аркушевих образотворчих видань») зазначив, що, виходячи зі специфіки кожного з основних видів аркушевих образотворчих видань, у відділі образотворчих мистецтв НБУВ напрацьована своя усталена система організації зберігання фондів і система довідково-бібліографічного апарату. Було акцентовано на створенні електронного каталогу українського плаката, колекція якого нараховує близько 1500 од. Створення бібліографії аркушевих образотворчих документів, які зберігаються у фондах НБУВ, –

завдання складне і потребує врахування специфіки опису аркушевих образотворчих документів, який не можна здійснити за єдиною методикою. Окремою і надзвичайно складною проблемою є задоволення предметних запитів користувачів, що і було враховано у розробленій відділом образотворчого мистецтва пошуковій системі електронного каталогу.

Так, у доповіді **О. К. Супрунюк**, канд. філол. наук, ст. наук. співробітника, «Зарубіжна україніка (сучасний стан, і перспективи вивчення)» йшлося про створення електронної бази даних україномовної книги відділу, яка налічує більше 6000 інформаційно-аналітичних записів; проходить наукове редагування та формування хронологічного ряду каталогу та допоміжних покажчиків на її основі.

Інші доповідачі розкрили питання, пов'язані з формуванням загальноукраїнського ретроспективного універсального національного бібліографічного обліку, завершення програми створення зведеного каталогу україномовної книги на власній організаційній технологічній базі НБУВ з обов'язковим урахуванням співпраці у цій програмі з академічними інститутами, Національною парламентською бібліотекою України, ЛНБ ім. В. Стефаника, центральними галузевими, обласними державними науковими бібліотеками держави:

- створення зведених каталогів вітчизняних видань образотворчого мистецтва, картографічних і нотних видань XVIII–XX ст.;
- створення системи зведених каталогів, що враховують документи україніки, які зберігаються у фондах вітчизняних і закордонних бібліотек;
- проблеми функціонування РНБ як частини міжнародних інформаційних систем.

У результаті зацікавленого обговорення представлених доповідей учасниками круглого столу у напрямі широкого запровадження інформаційних ресурсів друкованої, електронної україніки було вироблено наступні рекомендації:

- вдосконалювати інтелектуальні технології опрацювання бібліографічних та архівних джерел, уніфікацію технологічного забезпечення створення інформаційних продуктів національного реєстру;
- вважати першочерговим завданням переведення в електронну форму вже існуючих або створених друкованих праць НБУ;
- магістральним напрямом розвитку системи електронних інформаційних ресурсів НБУ має стати її функціонування як частини міжнародних інформаційних систем;

- активно розвивати сучасні технології формування електронного масиву документів друкованої, електронної україніки, ефективно використовувати створені БД та сприяти впровадженню нових інформаційних технологій у практику бібліотечної діяльності.

В умовах інформатизації, коли актуальною є проблема формування єдиного інформаційного простору України, розробка національної програми ретроспективної національної бібліографії набуває особливого значення. Її реалізація дозволить представити в електронній формі комплекс бібліографічних даних про вітчизняні і закордонні документи, пов'язані з Україною, за всі історичні періоди. Вона буде сприяти розвитку одного із найсуттєвіших елементів інформаційної інфраструктури країни.

Мова йде про забезпечення умов для участі в міжнародному обміні бібліографічною інформацією, про формування системи ретроспективної національної бібліографії України як частини всесвітньої системи обліку документів.

Зокрема в контексті створення НБУ, її ретроспективної частини:

I. За окремою програмою:

- рукописна частина;
- стародруки.

II. Заповнення лакун загально-українського ретроспективного універсального національного бібліографічного обліку:

- завершення робіт зі створення зведеного каталогу україномовної книги у вигляді електронних баз даних, доступних через комп'ютерну мережу, а також їхню публікацію у вигляді електронних (CD-ROM) або друкованих видань;
- окрема програма – територія сучасної України;
- зведені каталоги серіальних видань і газет України;
- створення бібліографічної бази даних про журнали і продовжувані видання українською мовою (інформаційний масив до літопису друку);
- створення зведених каталогів вітчизняних картографічних і нотних видань XVIII–XX ст.;
- бібліографічний облік вітчизняних видань образотворчого мистецтва;

- створення бази даних і серії друкованих бібліографічних покажчиків;
- здійснення ретроспективного бібліографічного обліку вітчизняних документів радянського і сучасного (з 1992 р.) періодів переважно на основі кумуляції даних поточної національної (державної) бібліографії і/або ретроконверсії друкованих органів державної бібліографії (Книжний літопис і ін.), що випускалися в країні;
- створення системи зведених каталогів, які враховують документи україніки і зберігаються у фондах вітчизняних та закордонних бібліотек.

Формування РНБ передбачає:

- в першу чергу заповнення лакун в обліку традиційних об'єктів бібліографування – книг, серіальних видань, карт, нот, образотворчих видань, бібліографічних посібників (відомча тема Інституту української книги);
- створення системи електронних інформаційних ресурсів РНБ;
- уніфікацію програмного і технологічного забезпечення для створення однакових інформаційних продуктів;
- переведення в електронну форму вже існуючих або створюваних друкованих праць РНБ;
- ретроконверсію карткових каталогів вітчизняних видань і національних зведених каталогів-репертуарів;
- формування корпоративної комп'ютерної системи електронних репертуарів і каталогів-репертуарів, які функціонують в інтернеті, створення розподіленого об'єднання банку даних РНБ;
- функціонування РНБ як частини міжнародних інформаційних систем: включення України в міжнародні консорціуми бібліотек та інших бібліотечно-інформаційних установ, обмін бібліографічними даними в машиночитаній формі, забезпечення закордонним користувачам доступу до ресурсів НБ України.

*Володимир ОМЕЛЬЧУК,
зав. відділу НБУВ,
д-р іст. наук, професор
Лариса НОВОСЬОЛОВА,
наук. співробітник НБУВ*